

Svenska Kyrkan
Kyrkostyrelsen

kyrkohandboken@svenskakyrkan.se

Yttrande över 2016 års förslag till ny kyrkohandbok för Svenska kyrkan

Kungl. Vitterhetsakademien har tagit tillvara möjligheten att yttra sig över det reviderade förslaget till Kyrkohandbok för Svenska kyrkan (Svenska kyrkans utredningar 2016:1). Akademiens grundläggande intresse är att ta tillvara aspekter rörande kulturarvet, språket och teologin.

Svenska kyrkans gudstjänst är ett levande kulturarv, där kontinuitet och förnyelse behöver få prägla utformningen. Språket och dess budskapsbärande funktioner behöver särskilt uppmärksammas, samtidigt som det måste betonas att språket ska vara begripligt, förmedla högtid, och vara slitstarkt. Det är angeläget att resultatet tar hänsyn till teologisk forskning, och vår internationella omvärld, såväl inom den lutherska gemenskapen som inom kristenheten i stort.

Ur kulturarvssynpunkt måste det betonas att mässans struktur och formuleringar för många människor redan är bekanta från de många latinska mässor som regelbundet framförs i kyrkor och konserthus, och i stor mängd finns tillgängliga genom inspelningar på CD. Svenska kyrkans mässa har efter reformationen ovanligt väl tagit vara på detta arv. I kommentardelen (s. 64) framhålls också att de latinska benämningarna ”kommit att få allt större betydelse inte minst i mångkulturella församlingar”. Om människor som redan känner mässan från andra kulturer eller från konsertsammanhang i Sverige inte känner igen sig när de möter mässan som gudstjänst i Svenska kyrkan, är detta en brist. Följden blir ett främlingskap som skapar avstånd istället för den aha-upplevelse som den liturgiskt gestaltade mässan annars kunde ge som bidrag till dagens och framtidens kulturarv.

När det gäller högmässans struktur har denna synpunkt tillvaratagits i förslaget, däremot inte när det gäller den mera diffusa gudstjänstgruppen ”mässa”, där innehållet kan variera väl kraftigt. Om ”mässa” i Svenska kyrkans gudstjänst kan betyda något annat än i kyrkans egna konsertant framförda mässor riskerar

kulturarvet delvis att förslösas eller upplösas. Det torde också vara ett allmänintresse att i förväg veta vad en gudstjänstrubrik står för. Så är det med förslagets Högmässa, men endast i begränsad omfattning med Mässa eller Gudstjänst.

Liturgiska texter behöver fortlöpande förändras eftersom språket och begreppen förändras. Däremot är det olämpligt att introducera språkliga innovationer i texter som behöver vara både tydliga och slitstarka.

Här finns en viss osäkerhet om vad förslaget egentligen innebär. I den tryckta boken del I formuleras Bön om förlåtelse 4: ”--- Jag har brustit i kärlek till dig och din skapelse, till mina medmänniskor och mig själv.”, men i nätupplagan (ännu i slutet av april 2016) formuleras samma bön ”Förlåt mig det jag brustit mot skapelsen, mina medmänniskor och mig själv”. Kommentardelen ger intrycket att det är den tryckta versionen som är den föreslagna, men det måste ändå sägas att versionen på Svenska kyrkans hemsida är en språklig innovation av olyckligt slag. ”Brista mot” finns förut inte i svenska språket. Rent språkligt får denna version heller ingen motsvarighet i förlåtelseordet: om synden inte bryter mot Guds vilja, brister Guds förlåtelse i relevans.

Det finns i direktiv och förslag en strävan till inklusivt språk. Det är då nödvändigt att såväl teologiskt som språkligt skilja mellan beskrivningar av relationer människor emellan, där språket bör vara så inklusivt som möjligt, och beskrivningar av relationer mellan Gud och människa, som måste utgå från den uppenbarelse som Svenska kyrkan bekänner sig till. Kvinnor och barn bör självklart inkluderas fullt ut. Däremot kan man inte av inklusivitetsskäl på det medmänskliga planet utelämna ord som ”Herre” och ”Fader” i sammanhang som är avsedda att kommunicera relationen mellan Gud och människor. Gudstjänstlivets grund ligger inte i församlingsmedlemmarnas jämställdhet eller demokratiska rättigheter, utan i den bibliska uppenbarelsen. Bekännelsen att ”Jesus är Herre” pekar på ett annat sätt att vara herre än i jordiska hierarkier, nämligen en herre som tjänar, och kallar sina tjänare ”vänner”. Detta kommer utmärkt till uttryck i den oförändrade Kyrielitanians ord: ”Herre, du blev vår broder. Du känner vår nöd. Du bar den på ditt kors. Ge oss din frälsning.”

Om man värjer sig mot att beskriva Jesus Kristus som man, är risken stor att man skjuter också hans mänsklighet i bakgrunden. Den teologiska poängen med att framställa Jesus Kristus som man, är inte att han skulle vara man i motsats till kvinna, utan att han beskrivs som verklig människa i motsats till en ande, som saknar mänsklighet.

En språklig innovation är rubriken ”Kristusrop” för Kyrie. Denna förändring saknar såväl historisk som internationell förankring, och tycks tillkommen enbart för att söka undvika ”Herre”, som dock återfinns i den följande liturgiska texten.

Till de språkliga synpunkterna hör även de talrytmiska. Avslutningsorden efter textläsningarna tar endast delvis hänsyn till rytmen: ”Så lyder Herrens ord” och ”Så lyder Bibelns ord” klingar rytmiskt väl, medan ”Så lyder Guds ord” klingar stackaterat eller avhugget. Å andra sidan är ”Så lyder Bibelns ord” innehållsligt betydligt sämre än ”Så lyder Herrens ord”, som understryker bibeltextens karaktär av personligt budskap, medan ”Bibelns ord” här är opersonligt och uttrycker en självklarhet. Att ersätta ”Så lyder Herrens ord” med något rytmiskt eller innehållsligt sämre, enbart därför att ”Herren” inte ansetts vara inkluderande, är ett svaghetstecken. Svartsorden ”Gud, vi tackar dig” och ”Gud, gör ditt ord levande bland oss” är båda innehållsligt goda, men den senare formuleringen fungerar inte rytmiskt, utan riskerar att upplösas i ett otydligt mummel. Liknande kritik kan riktas mot det alternativa sändningsordet: ”Gud skapar världen / och vill att vi ska leva. Gud älskar världen / och fyller oss med kärlek. Gud förnyar världen / och ger oss en framtid och ett hopp.”, som är både långt och orytmskt.

Att i Helig nu införa "Herre Gud allsmäktig" som alternativ till "Herre Gud Sebaot" är direkt olämpligt. Att denna ändring, införd 1811, kvarstod ännu fram till KHB 1986, ändrar inte det historiska faktum att man i Nazityskland av antisemitiska skäl försökte rensa ut uttryck som just "Herre Gud Sebaot", eftersom "Sebaot" är en hebraism. Det vore djupt olyckligt om Svenska kyrkan idag, låt vara med andra motiveringar, införde ett alternativ som skulle kunna uppfattas öppna för en antisemitisk tendens eller tolkning.

Den levande dynamik mellan mässmusik och koral som präglar den svenska gudstjänstens kulturarv är värd att ta tillvara även i framtiden. Det kan ske även med annan mässmusik än den gregorianska, men att införa mässpartier i klassisk koraltton är missriktat. Flera alternativ i mässan är skrivna som koraler och inte som mässpartier. Det gäller särskilt Laudamus E1.

Vitterhetsakademien välkomnar att den äldre varianten av Herrens bön, "Fader Vår", även fortsättningsvis får användas, fast den inte återfinns i Bibel 2000, liksom att den aronitiska välsignelsen i traditionell konjunktivform ska få brukas.

Flera formuleringar är så vardagliga, att man undrar hur de ska hålla att slita på. Andra balanserar mellan det poetiska och det platta. Det gäller flera av de kortaste bönerna vid den känsliga begravningsgudstjänsten. Högmässans Inledningsord 5: "Gud är här. Du är här. Jag är här. Vi är här tillsammans." skulle med fördel kunna användas i ett barns aftonbön i hemmet, men inte gärna som inledning till församlingens gemensamma huvudgudstjänst.

Kungl. Vitterhetsakademien föreslår att förslaget till kyrkohandbok för Svenska kyrkan med hänsyn till ovanstående synpunkter ytterligare bearbetas innan det antages.

För beredningen av detta remissvar har svarat professor Anders Jarlert, akademiledamot.

Birgitta Svensson

Ständig sekreterare